

PAULINA GROBELNA-MAZUREK

WYDZIAŁ HISTORII UAM

<https://orcid.org/0000-0003-1456-5750>

INKUNABUŁY BIBLIOTEKI KÓRNICKEJ – STAN OBECNY I PERSPEKTYWY BADAWCZE

Zespół kórnickich inkunabułów, choć nie tak liczny jak zbiory innych bibliotek w Polsce¹, odznacza się szczególnym charakterem. Na tle innych księgozbiorów wyróżniają go nie tylko składające się nań cenne, nieraz niezwykle rzadkie pozycje (jak chociażby jeden z dwóch egzemplarzy książki blokowej w Polsce), ale także specyficzne cechy wynikające ze sposobu gromadzenia charakterystycznego dla bibliotek prywatnych w Wielkopolsce XIX wieku. Zdecydowana większość inkunabułów stanowi część najstarszego zasobu księżnicy powołanej do życia w 1826 roku przez Tytusa Działyńskiego (1796–1861). Jest to więc w dużej mierze zespół zamknięty, w 1/3 poszerzony o późniejsze, powojenne akcesje. Nadało mu to – jak słusznie zauważył Jacek Wiesiołowski – „dodatkowe znaczenie zespołu «historycznego», kształtowanego w określonym czasie i na określonym terenie”². Realizowana przez fundatora i podjęta przez jego spadkobierców, syna – Jana Kantego

---

¹ Katalog IBP notuje m.in. 3579 XV-wieczne druki w Bibliotece Jagiellońskiej, 3277 dla Wrocławia i 1065 dla Biblioteki Narodowej. Dużymi zasobami inkunabułów cieszą się również biblioteki kościelne: Kapitulna we Wrocławiu (1361) oraz Archidiecezjalne w Gnieźnie (1119) i Poznaniu (1048), zob. *Incunabula que in bibliothecis poloniae asservantur*, red. Alodia Kawecka-Gryczowa, oprac. Maria Bohonos, Eliza Szandorowska, t. 1–2, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970 oraz t. 3, oprac. Maria Bohonos, Michał Spandowski, Eliza Szandorowska, Wrocław – Warszawa – Kraków 1993 (dalej cyt. IBP).

² Jacek Wiesiołowski, *Incunabuly Biblioteki Kórnickiej*, cz. 1: *Katalog* (dalej cyt.: Wies.), „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” (dalej cyt.: PBK) 1968, z. 9–10, s. 283.

Działyńskiego (1829–1880) oraz wnuka – Władysława hr. Zamoyskiego (1853–1924), misja ochrony narodowego dziedzictwa pod zaborami uczyniła z biblioteki kórnickiej prawdziwą *bibliothecam patriam*, świadectwo patriotyzmu oraz jeden z wielu dowodów siły polskiego ducha, księgozbiór odpowiadający jednocześnie na potrzeby ówczesnego środowiska naukowego³.

Na wyjątkowość kórnickiego zespołu inkunabułowego wpływa również fakt, że właściwie w całości przetrwał on okres okupacji niemieckiej. Na liście strat wojennych widnieje jedna księga, *Statuta provincialia Gnesnensia* (syg. Inc.Qu.35), utracona w okolicznościach, których dziś nie sposób dociec⁴. Brak fachowej opieki bibliotekarskiej i konserwatorskiej, który w czasie wojny z pewnością uchronił zbiory biblioteczne i muzealne przed rozproszeniem, wyraźnie zaznaczył się jednak w stanie ich zachowania. W trzydziestu inkunabułach zanotowano uszkodzenia opraw, defekty kart oraz plamy wilgoci⁵.

Podjęmowane w całej Europie działania katalogujące, przerwane jesienią 1939 roku, podjęto na nowo po 1945 roku, także w Polsce. Nie ominęły one kórnickich inkunabułów, których pierwszy i jak dotąd jedyny katalog, ściślej zaś – jego pierwszą część, ogłoszono w 1968 roku na łamach „Pamiętnika Biblioteki Kórnickiej”. Przygotował ją Jacek Wiesiołowski, związany z tą książnicą przez wiele lat swojej zawodowej kariery. Zapowiadana przez niego publikacja drugiego tomu katalogu, obejmująca ustalenia w zakresie proveniencji oraz opisy opraw, nigdy nie ukazała się drukiem. Liczebność zespołu inkunabułów Biblioteki Kórnickiej

³ Krystyna Korzon, *Polskie biblioteki fundacyjne w okresie zaborów*, PBK 1981, z. 17, s. 255–261; Jacek Wiesiołowski, dz. cyt., s. 283 oraz Anna Marciniak, *Rola Tytusa i Jana Działyńskich w rozwoju ośrodka naukowego w Polsce*, Warszawa 1980.

⁴ *Statuta provincialia Gnesnensia*, [Strasburg, F. Ruch lub J. Prüss?, ca 1499], zob. IBP 5095, H*15034, GW M43461, ISTC is00739000 (opis za GW). Był to egzemplarz identyczny z Inc.Qu.34, jednakże pozbawiony *Sintagmata*, zob. *Księga Inwentarzowa*, nr 1, *Inwentarz Inkunabułów Biblioteki Kórnickiej* BK, syg. Inc.Qu.35; Ks. Ubytków, BK, nr 33 oraz *Protokół szkontrum przeprowadzonego w grudniu 1945 r. przez Dr Stanisława Bodniaka i Stanisławę Jasińską w zasobie inkunabułów Biblioteki Kórnickiej*, [w:] *Protokoły kontroli zasobów Biblioteki Kórnickiej z lat 1945–1952*, cz. 1: *Dział Biblioteczny*, AB 421a/1, nr 35. Zob. również Maria Łuczak, *Wykaz strat wojennych z lat 1939–1945 w Bibliotece Kórnickiej*, PBK 1978, z. 14, s. 182 oraz tejeż, *Biblioteka Kórnicka w okresie okupacji 1939–1945*, PBK 1976, z. 12, s. 177–189, a także Jan Baumgart, *Los bibliotek wielkopolskich w latach 1939–1945*, „Przegląd Zachodni” 1946, nr 2, s. 928–937. Por. ustalenia Michała Spandowskiego, *Polskie zbiory inkunabułów zniszczone, rozproszone i przemieszczone w czasie i w wyniku II wojny światowej*, „Roczniki Biblioteki Narodowej” 2013, nr 44, s. 29.

⁵ Maria Łuczak, *Wykaz strat...*, s. 182. Dotyczyło to następujących sygn.: Inc.Qu.: 9,10, 12, 14, 15, 20, 26, 27, 29, 48, 50; Inc.F.: 108, 110, 121–123, 127, 128, 131, 141, 146, 148, 151, 152, 156–158, 161, 174, 175.

określona została wówczas na 192 tytuły⁶. O jeden więcej zanotowano w krajowym rejestrze druków XV-wiecznych, wydanym pod red. Alodii Kaweckiej-Gryczowej w 1970 roku⁷. Jego trzeci tom, opublikowany 23 lata później, uzupełniony o *addenda nova*, uwzględnił kolejne 15 inkunabułów, nabytych przez bibliotekę w latach 1968–1973, ustalając tym samym ostateczną liczbę przechowywanych w Kórniku najstarszych zabytków europejskiego drukarstwa na 209 (w tym jeden *liber xylographicus*)⁸.

Realizacja rozpoczętego w 2016 roku projektu „Cyfrowe udostępnianie zasobów Polskiej Akademii Nauk – Biblioteki Kórnickiej” (dofinansowanego w ramach Programu Operacyjnego Polska Cyfrowa na lata 2014–2020) zapisała w dziejach kórnickich inkunabułów nową kartę. Wśród obiektów nim objętych znalazło się niemal dwie i pół setki (242) tytułów oznaczonych sygn. Inc. Odnotujemy od razu obecność wśród nich druków pochodzących z wieku XVI, które jako część klocka intrologatorskiego znalazły się w omawianym zespole.

Prace prowadzone w ramach projektu realizowano na trzech płaszczyznach. Wszystkie obiekty poddane zostały przeglądowi konserwatorskiemu, konserwacji zachowawczej i digitalizacji, a także ponownemu opracowaniu. W tej materii skupiono się na poprawie i uzupełnieniu dotychczasowych opisów katalogowych, a także ich aktualizacji w konfrontacji z internetowymi (i nie tylko) katalogami europejskimi, takimi jak m.in. *Incunabula Short Title Catalogue. The international database of 15th-century European printing* (ISTC) Biblioteki Oxfordzkiej⁹, *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* (GW) Biblioteki Państwowej w Berlinie¹⁰, *BSB-Ink* Bawarskiej Biblioteki Państwowej (BSB-Ink)¹¹. Umożliwiło to bardziej precyzyjną identyfikację druków, które do tej pory pozostawały bez daty i adresu wydawniczego, przedatowanie innych w oparciu o najnowsze ustalenia specjalistów w zakresie bibliologii, a także określenie ewentualnych defektów, pod kątem których skrupulatnie przejrzano każdy egzemplarz. Rozpisano składki i zaktualizowano liczbę kart we wszystkich tytułach. Po raz pierwszy zasygnalizowana została także obecność w nich znaków wodnych. Podjęto również decyzję o szczegółowym rozpisaniu każdej ilustracji osobno (z uwzględnieniem typu, wymiarów i treści), co pozwala

⁶ Wies., passim.

⁷ IBP, t. 1, s. XXIX.

⁸ Sygn.: Inc.F.209, 211–222 oraz Inc.Qu.85–87; zob. IBP, t. 3, s. XVI.

⁹ https://data.cerl.org/istc/_search [dostęp: 3.09.2020].

¹⁰ <https://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/> [dostęp: 3.09.2020].

¹¹ <https://inkunabeln.digitale-sammlungen.de/sucheEin.html> [dostęp: 3.09.2020].

na ich wyszukiwanie w bazie, oraz odnotowano wszystkie sygnety drukarskie, uzupełniając je o odnośniki bibliograficzne¹².

Niespodziewanym efektem podjętych działań było zarejestrowanie nowych tytułów i tym samym poszerzenie zespołu kórnickich inkunabułów. Są to druki dodane do katalogu dzięki zidentyfikowaniu kart zabezpieczających. Szczegółowa analiza typograficzna, wsparta komparatystyką, możliwą dzięki obserwowanej na szeroką skalę w wielu bibliotekach europejskich praktyce udostępniania zbiorów w formie cyfrowej, zaowocowała ujawnieniem w zasobach kórnickich dwu kolejnych, dotąd nienotowanych tytułów:

1) Astesanus, *Summa de casibus conscientiae*, [Strassbourg, Io. Mentelin, non post 1473]¹³, sygn. Inc.F.131b

def., 1 k. nsygn. ([75]), 2°; war. niemożliwy do określenia; oprawa: sk. brąz. na desce, 15 w., ślepe tłoki, kłamry; adl. Inc.F.131a¹⁴;

Druk, który jako karta zabezpieczająca znalazł się w wydanych przez Adolfa Ruscha (ca 1435–1489) *Comentariis in Valerium Maximum*, stanowi kolejne świadectwo współpracy tego wydawcy z Johannem Mentelinem (ca 1410–1478), z którym łączyły go więzy rodzinne¹⁵.

2) *Biblia, cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Lauduniensis*, [Strassburg, R.-typ = Ad. Rusch pro Ant. Koberger, non post 1480]¹⁶, p. III, sygn. Inc.F.87b

¹² Zob. np. serię *Die Drucker- und Buchhändlermarken des XV. Jahrhunderts*, t. 2, Wilhelm J. Meyer, *Die französischen Drucker- und Verlegerzeichen des XV. Jahrhunderts*, Monachium 1926; t. 3, Rudolf Juchhoff, *Drucker- und Verlegerzeichen des 15. Jahrhunderts in den Niederlanden, England, Spanien, Böhmen, Mähren und Polen*, Monachium 1927; t. 4, Max J. Husung, *Die Drucker- und Verlegerzeichen Italiens im XV. Jahrhundert*, Monachium 1929.

¹³ Opis za IBP 588; zob. też ISTC ia01162000, GW 2751, BSB-Ink A-795; w Polsce w bibliotekach: Jagiellońskiej (var. A), Seminaryjnej w Nysie (var. A), Kapitulnej w Sandomierzu (var. A) i Uniwersyteckiej we Wrocławiu (var. B).

¹⁴ Dionysius de Burgo Sancti Sepulchri, *Commentarii in Valerium Maximum*, [Strassburg, R.-typ = Ad. Rusch, non post 1475], var. A; opis za IBP 1927; zob. też: ISTC id00242000, GW 8411, BSB-Ink D-173.

¹⁵ Jedną z córek Johanna Mentelina była żoną Adolfa Ruscha, zob. Ernst Voullième, *Die deutschen Drucker des fünfzehnten Jahrhunderts*, 1992, s. 142–145; Karl Schorbach, *Der Strassburger Frühdrucker Johann Mentelin (1458–1478)*, Mainz 1932; François Ritter, *Histoire de l'imprimerie alsacienne aux XVe et XVIe siècles*, Strasbourg 1955, s. 19–36 i in., cyt. za: Peter Amelung, *Mentelin, Johannes (Hans)*, artykuł on-line na stronie *Deutsche Biographie*: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118783319> [dostęp: 3.09.2020].

¹⁶ Tytuł i adres wydawniczy za IBP 1038, rok wydania za ISTC ib00607000; zob. też GW 4282, BSB-Ink B-442. W Polsce w bibliotekach: PAN w Gdańsku (frg.), Archidiecezjalnej w Gnieźnie (var.

def., 2 k. nsygn., 2°; oprawa: sk. brązowa na desce, 15 w., ślady klamer; adl. Inc.F.87a¹⁷

Częścią oprawy jest także zidentyfikowany w czasie prac nad projektem jednokartkowy kolorowany w epoce drzeworyt, będący wspaniałym świadectwem nie tylko ówczesnej sztuki ksylograficznej¹⁸, ale również znakomitą przykładową scho-lastycznej myśli i późnośredniowiecznej duchowości:

3) [Johannes Metensis], [Bonacursus de Gloria], *Turris Sapientiae*, s.n., s.l., [ca 1475], var. C¹⁹

A – def., var. B. – def.) i innych. Zob. ponadto Christoph Reske, *Rusch (Rischius, Ruscum), Adolph (Adolff, Adolffus, Adelphus)*, artykuł on-line na stronie *Deutsche Biographie*: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz64587> [dostęp: 3.09.2020].

¹⁷ Nicolaus da Ausmo, *Supplementum Summae Pisanellae*. – Astesanus: *Canones poenitentiales*. – Alexander de Nevo: *Consilia contra Judaeos foenerantes*, Venezia, Leon. Wild, „1489” [= 1479]; opis za IBP 3914; zob. też: ITC in00071000; GW M26277, BSB-Ink N-75 i N-76 (var.).

¹⁸ Tą techniką drukarską wykonane zostały zarówno drzeworytowe druki jednokartkowe, mające postać luźnych grafik, jak również całe książki blokowe (zwane też ksylograficznymi), zob. *Encyklopedia książki*, red. Anna Żbikowska-Migoń, Marta Skalska-Zlat, t. 2, Wrocław 2017, s. 144–145 oraz Bronisław Kocowski, *Drzeworytowe książki średniowiecza*, Wrocław 1974, s. 11 i passim. W tym miejscu pragnę zasygnalizować problem o konsekwencjach kwalifikacyjnych, który powstał na pograniczu dwóch dyscyplin: bibliologii i historii sztuki. Koncentruje się on wokół pojęć: *ksylograf* (w tej chwili właściwie nieużywany) oraz *druk ksylograficzny* w kontekście obiektów takich jak opisywana tu *Turris Sapientiae* i określane przez historyków sztuki *luźną grafiką* (lub nawet *grafiką ulotną* – zob. *Katalog XV-wiecznych rycin z kolekcji polskich*, red. Waldemar Deluga, Kraków 2005, s. 7) czy też *ryciną*. O ile wobec książki blokowej pojęcie *ksylografu* i *druku ksylograficznego* (wskazującego znowuż na technikę drukarską, w której książka ta została wykonana) nie budzi wątpliwości, o tyle w przypadku drzeworytów jednokartkowych kwestia ta przedstawia się już dość niejasno. Nazywanie ich *grafiką* przenosi je w całości do świata sztuki i odmawia im charakteru *druku* w sensie szerokim. Problem, który powstaje, dotyczy w pierwszej kolejności rodzaju owych *luźnych grafik*, na których znajdziemy zarówno wizerunki świętych i sceny ewangeliczne, jak i kalendarze z przewagą tekstu nad materiałem ilustracyjnym. Czy taki obiekt jest wciąż jedynie *grafiką/ryciną* (jak chcieliby historycy sztuki), czy może jednak *drukiem* i czy *drukiem* jest książka wykonana tą właśnie techniką? Jako że i nie czas, i nie miejsce na tego typu szerokie dywagacje, zaznaczę jedynie, że postulowane tutaj doprecyzowanie terminologiczne winno objąć inne jeszcze pojęcia, jak m.in. *inkunabuły graficzne* (zob. Zofia Ameisenowa, *Inkunabuły graficzne Biblioteki Jagiellońskiej*, „Exlibris” 1924, nr 6, s. 1–18; Stanisława M. Sawicka, *Inkunabuły graficzne odnalezione w zbiorach Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, „Biuletyn Stowarzyszenia Sztuki i Kultury” 1935, nr 3(3) oraz Ryszard Len, *Inkunabuły graficzne Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, „Roczniki Biblioteczne” 2005, nr 49, s. 311–337). Za konieczne uznaję również szerokie skonsultowanie literatury anglosaskiej. Obiekty tego typu zalicza się w niej do grupy tzw. drzeworytów jednokartkowych (niem. *einblattholzschnitt*, ang. *single-leaf woodcut*), występujących niezależnie i będących pierwotnymi w stosunku do książek blokowych (niem. *blockbuch*, ang. *block book*), różnicując je w ten sposób od drzeworytniczych ilustracji książkowych, zwanych po prostu drzeworytami (niem. *holzschnitt*, ang. *woodcut*). O drzeworytach jednokartkowych zob. Sabine Griese, *Text-Bilder und ihre Kontexte. Medilität und Materialität von Eiblatt-Holz- und Metallschnitten des 15. Jahrhunderts*, Zürich 2011, passim.

¹⁹ Dat. za: *Catalogue of Books Printed in the Fifteenth Century Now in the Bodleian Library*, oprac.

wklejony na przednią okładzinę druk, brany początkowo za rękopis²⁰, datowany jest przez badaczy na ca 1475. Wśród autorów wymienia się obecnie albo franciszkanina Johanna Metensisa, albo dominikanina włoskiego pochodzenia, Bonacursusa de Glorię, arcybiskupa Tyru w latach 1272–1291. *Wieża Mądrości* stanowi jeden z 13 filozoficzno-religijnych diagramów składających się na warstwę ilustracyjną rękopiśmiennego Psalterza Roberta de Lisle (1288–1344) z XIV wieku²¹. Część z tych przedstawień była pierwotnie dziełami odrębnymi, występującymi jako komentarz do średniowiecznych tekstów religijnych, jak m.in. *Lignum vitae*, które towarzyszyło traktatowi św. Bonawentury o tym samym tytule. W całość zebrać je miał, jak sugeruje Lucy Freeman Sandler, wspomniany wyżej Metensis. Kolekcji tej badaczka nadała tytuł *Speculum Theologiae*, rzeczywistości właściwy jako określenie gatunkowe wyłącznie dla *Wieży Mądrości* (inne nazwy to także: *Orchard of Consolation* lub *Orchard of Spiritual Graces*)²². Nadmienmy, że jej drukowana wersja znacząco różni się od rękopiśmiennego wzorca²³.

Kolejnym inkunabułem, na który należy zwrócić uwagę, jest egzemplarz sygn. Inc.Qu.42, nierozpoznany przez Jacka Wiesiołowskiego²⁴. Druk ten IBP

Alan Coates, Kristian Jensen, Cristina Dondi, Bettina Wagner, Helen Dixon [et al.], t. 1, Nigel F. Palmer, Andrew Honey, *Blockbooks, Woodcut and Metalcut Single Sheets*, Oxford 2005, s. 42, Xyl-25. Zob. też W.L. Schreiber, *Handbuch der Holtz- und Metallschnitte des XV. Jahrhunderts*, t. 4, Leipzig 1927, nr 1858–1858c, a także *Katalog*, [w:] *Blockbücher des Mittelalters. Bilderfolgen als Lektüre*, Mainz 1991, nr 33, s. 173–174 oraz *Die Anfänge der europäische Druckgraphik. Holzschnitte des 15. Jahrhunderts und ihr Gebrauch*, Peter Parshall, Rainer Schoch [et al.], Nürnberg 2005, nr 90, s. 288–290. Do tej pory zanotowano łącznie dziesięć egzemplarzy *Turris Sapientiae* w trzech wariantach, zob. Sabine Griese, *Repertorium der textierten Einblatt-Holz- und -Metallschnitte des 15. Jahrhunderts* (w przygotowaniu – opisy udostępnione przez autorkę; jej także pragnę podziękować za ostateczną identyfikację wariantu druku). Nadmienmy również, że przygotowany przez zespół pod naukową redakcją Waldemara Delugi *Katalog XV-wiecznych rycin...* notuje 45 drzeworytów jednokartkowych w Polsce.

²⁰ Wies. 15.

²¹ Obecnie w zbiorach British Library, sygn. Arundel MS. 83, cz. 2, k. 117–135.

²² Lucy Freeman Sandler, *The Psalter of Robert de Lisle in the British Library*, London 1999, s. 23–24 i passim. Zob. również uzupełniający te ustalenia artykuł autorstwa Lawrence M. Cloppera, *Inscribing Mentalities: Alan of Lille, The De Lisle Psalter Cherub, and Franciscan Meditation*, „Mindful Spirit in Late Medieval Literature”, s. 55–79.

²³ Por. liczne warianty *Wieży Mądrości* przedstawione przez Katarzynę Murawską, *Turris sapientiae*, „Rocznik Historii Sztuki” 1992, nr 19, s. 65–100. Autorka skupia się głównie na symbolicznej wymowie dzieła. Zob. również na ten sam temat Sabine Griese, *Türme der Weisheit. Leseanweisung, Gebäudeallegorie, Tugendlehre*, [w:] *Belles Lettres. Les figures de l'écrit au Moyen Âge*, red. Marion Uhlig, Martin Rohde, współprac. Luca Barbieri, Pauline Quarozz, Wiesbaden 2019, s. 103–122, a także Lucy Freeman Sandler, dz. cyt., s. 25 oraz s. 84–85.

²⁴ Wies. 15.

– bez wskazania egzemplarzy w bibliotekach polskich – umieściło na liście post-inkunabułów²⁵. W katalogach europejskich uchodzi jednak za XV-wieczny, i to – nadmienmy – dość rzadki, stąd sygnalizujemy jego obecność w niniejszym tekście²⁶:

4) *Ars notariatus*, [Antwerpen, Gov. Bac, ca 1496/98]²⁷, sygn. Inc.Qu.42
[6] k., sygn. a¹⁻⁶, 4°; oprawa: sk. 16 w., półsk.

Osobno potraktować należy także księgę oznaczoną sygn. Inc.Qu.61, zawierającą *Exercitum* Jana z Głogowa (ca 1445–1507)²⁸. Wyodrębniono z niej dodatkowy traktat autorstwa papieża Jana XXI (?–1277). Wielce prawdopodobne, że ukazywał się on także osobno, na co wskazywać mają m.in. sygnatury składek (w dziele Jana z Głogowa pocz. sygn. to aa) oraz zarejestrowane samodzielne egzemplarze dzieła Głogowczyka (Wrocław – Ossolińscy, Berlin, Katowice, Wiedeń). Na obecność przy tekście polskiego astronoma dodatkowego traktatu wskazywał w XIX wieku Karol Estreicher²⁹. Katalogi J. Wiesiołowskiego i IBP nie odnotowują współwystępującego druku papieskiego traktatu:

5) [Ioannes XXI], *De syncategorematis secundum doctrinam Thomae Aquinatis*,
W. Stöckel, Leipzig 1500, sygn. Inc.Qu.61b³⁰.
[42] k., sygn. aa-rr¹⁻⁶, 4°

Ostatni inkunabuł, którego nowa charakterystyka warta jest zasygnalizowania, stanowią *Comentarii de bello Galico* Juliusza Cezara, w katalogu J. Wiesiołowskiego traktowane integralnie z żywotami rzymskiego cesarza pióra Franciszka

²⁵ IBP postinc. 7 (ca 1502)

²⁶ Na dzień 23 marca 2020 roku ISTC ia01131400 notuje pięć egzemplarzy (bez egzemplarza kórnickiego).

²⁷ Opis za GW 265810N; wg ISTC dat. non ante 1493 lub non ante 1499.

²⁸ Johannes Glogoviensis, *Exercitum super omnes tractatus Parvorum logicalium Petri Hispani, cum textu*, Leipzig, Wölg. Stöckel pro Io. Haller, 1500, opis za IBP 2412.

²⁹ *Bibliografia Polska*, oprac. Karol Estreicher, Kraków 1899, t. XVII, s. 179. Zob. również Władysław Seńko, *Wstęp do studiów nad Janem z Głogowa*, „Materiały i Studia Zakładu Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej” 1961, nr 1, s. 9–59. Por. ustalenia André L. Goddu, *Consequences and conditional propositions in John of Glogovia's and Michael of Biestrzykowa's Commentaries on Peter of Spain and their possible influence on Nicholas Copernicus Jean de Głogów et Michel de Biestrzykowa*, „Archives d'Histoire doctrinale et littéraire du Moyen-Âge” 1995, nr 62, s. 154–155.

³⁰ Opis za IBP 3218; zob. też: ISTC ij00239500 oraz GW M32418.

Petrarki (dawn. sygn. Inc.F.116)³¹. Zważywszy na to, że większość katalogów ujmuje te druki odrębnie, nadano im nowe sygnatury – odpowiednio: Inc.F.116a³² i Inc.F.116b³³. Zwracamy na druk dziełka Juliusza Cezara uwagę jednak ze względu na zauważone rozbieżności w porównaniu z innymi znanymi egzemplarzami, mogące sugerować istnienie nienotowanych wariantów *Vitae Iulii Caesaris* włoskiego poety. Drobne różnice zarejestrowano także w przypadku inkunabułów sygn. Inc.F.162³⁴, Inc.F.189/1–2³⁵ czy Inc.F.222³⁶. Zagadnienie to zostanie rozwinięte w osobnym studium.

Bliższego rozpoznania doczekał się również kórnicki egzemplarz książki blokowej – *Ars moriendi*. Poświęcony sztuce dobrego umierania druk przechowywany jest również w Bayerische Staatsbibliothek (sygn. Xyl-17). Wytloczono go najprawdopodobniej u Ludwiga von Ulm ca 1480/1485 r.³⁷

Dla podsumowania przypomnieć warto, iż obecnie w Bibliotece Kórnickiej znajduje się 213 inkunabułów, 1 książka blokowa i 1 XV-wieczny druk jednokartkowy (drzeworyt). Zbiór ten stanowią pozycje w większości wytlaczone w drukarniach niemieckich, głównie w Strasbourgu. Biblioteka poszczycić się może także sporą ilością druków włoskich. Posiada również 3 druki polskie, wytlaczone przez Kaspra Straubego. Językiem dominującym jest łacina. Zdarzają się także języki włoski i niemiecki. Defekty stwierdzono w 83 tytułach. Powstały one najpewniej jeszcze przed nabyciem ich przez Bibliotekę lub któregoś z jej właścicieli.

³¹ Wies. 49; podobnie BSB-Ink C-24.

³² Iulius Caesar, *Comentarii de bello Gallico*, [Esslingen, K. Fyner lub Strassburg, H. Eggestein, 14]73; tytuł za IBP 1366, adres wydawniczy za GW 5874; zob. też ISTC ic00027000 (Esslingen, Strassburg – Typ. *Summae Aquinatis*, 1472).

³³ Franciscus Petrarca, *Vita Iulii Caesaris*, [Esslingen, K. Fyner lub Strassburg, H. Eggestein, 14]73; tytuł za IBP 4287, adres wydawniczy za GW 5874 oraz M3175 (Esslingen, Strassburg); zob. też ISTC ip00416000 (Esslingen, Strassburg – Typ. *Summae Aquinatis*, 1472).

³⁴ Terencjusz, *Comoediae, cum directorio vocabulorum, glossa interlineari et commentis Aelii Donatii, Guidonis Iuvenalis et Iodoci Badii Ascensii. Recensio Ioannis Curti. – Vita Terentii*, Strassburg, Io. Grüninger, 1499; opis za IPB 5198; zob. też: ISTC it00101000, GW M45485, BSB-Ink T-106.

³⁵ Sanctus Bonaventura, *Opuscula*, t. 1–2, Strassburg, [Typ. Iordani = G. Husner], I) 1495, II) 18 XII 1495; opis za IBP 1137; zob. też ISTC ib00928000, GW 4648, BSB-Ink B-673.

³⁶ Petrus de Palude, *Sermones Thesauri novi de tempore*, Strassburg, [Typ. Paludani lub Typ. Vitas Patrum], 1483; tytuł za IBP 4357; adres wydawniczy za ISTC ip00519000; zob. też GW M41792, BSB-Ink S-338.

³⁷ Opis za BSB-Xyl 17. Zob. również Bronisław Kocowski, *Drzeworytowe książki...*, s. 70–77. Na temat książek blokowych zob. Angelika Merk, *Blockbücher des 15. Jahrhunderts: Artefakte des frühen Buchdrucks*, Berlin – Boston 2018. Autorka wskazuje w tej chwili na istnienie 82 egzemplarzy *Ars moriendi* w dwudziestu wydaniach (s. 21–22).

Realizacja omawianego projektu dowiodła ogromnego znaczenia regularnie prowadzonych prac inwentaryzacyjnych i katalogujących. Podjęte w jego ramach działania domagają się kontynuacji. Na ponowne opracowanie czekają w dalszym ciągu oprawy, nieraz jeszcze XV-wieczne, a także noty proveniencyjne. Podparte szeroko zakrojonymi badaniami komparatystycznymi, archiwalnymi i bibliograficznymi w sposób znaczący poszerzą one wiedzę o inkunabułach przechowywanych w kórnickiej Bibliotece, dostarczą nowych informacji na temat historii całego zbioru, będącego świadectwem rodzimego bibliofilstwa i kolekcjonerstwa pod zaborami. Owocne byłoby z pewnością zrekonstruowanie kontaktów właścicieli Kórnicka z księgarzami Europy Zachodniej na podstawie pozostawionej przez nich samych lub przez ich współpracowników korespondencji. Nade wszystko jednak uwydatnić należy potencjał postulowanych dociekań tegumentologicznych i proveniencyjnych, które wniosłyby wkład w takie dziedziny nauki jak historia europejskiego drukarstwa czy kultura czytelnicza w Europie i Polsce oraz przyniosłyby nowe ustalenia na temat obiegu dawnej książki drukowanej w minionych wiekach, a także obcej i rodzimej sztuce wykonywania i zdobienia opraw³⁸.

W sferze postulatów pozostają w dalszym ciągu badania papieru znaczonego filigranami. Odnotowane w inkunabułach kórnickich znaki wodne należałoby poddać szczegółowej analizie i wymiarowaniu oraz zestawić z opublikowanymi katalogami (wspominajmy jedynie te najbardziej klasyczne, jak: *Les filigranes: dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282s jusqu'en 1600* Charlesa-Moïse'a Briqueta³⁹ czy kolekcję Gerharda Piccarda, wydawaną w latach 1961–1997 przez Hauptstaatsarchiv w Stuttgarcie⁴⁰, dziś dostępną online

³⁸ Zob. klasyczną pracę Davida Pearsona, *Provenance Research in Book History: A Handbook*, London 1994. W języku polskim na ten temat: Maria Sipyallo, *O metodzie badań proveniencyjnych starych druków*, „Z Badań nad Polskimi Księgozbiórami Historycznymi” 1975, nr 1, s. 9–30; Maria Piđlypczak-Majerowicz, *Rola badań proveniencyjnych dla poznania dziejów biblioteki*, [w:] *Materiały trzech międzynarodowych kongresów naukowych z cytaninjaw. Kniha Belarusi. Powjaz casou*, Minsk 16–17 verasnja 2003 g., t. 2, Minsk 2005, s. 120–129; też, *Badania proveniencyjne w bibliotekach kościelnych*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2014, nr 38, s. 3–13 oraz Bronisław Kocowski, *Zadania i metody badań proveniencyjnych w zakresie starych druków*, „Przegląd Biblioteczny” 1951, nr 19, s. 72–84. O oprawoznawstwie zob. Janusz Tondel, *Tegumentologia polska dzisiaj*, [w:] *Tegumentologia polska dzisiaj*, red. Arkadiusz Wagner, Toruń 2015, s. 25–57; Arkadiusz Wagner, *Historyczno-artystyczny warsztat historyka książki w badaniach nad nowożytnym intrologatorstwem*, [w:] *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*, red. Dariusz Kuźmina, Warszawa 2007, s. 109–119.

³⁹ Charles-Moïse Briquet, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, t. 1–4, Leipzig 1923; również online na stronie: http://www.ksbm.oew.ac.at/_scripts/php/BR.php [dostęp: 3.09.2020].

⁴⁰ Gerhard Piccard, *Piccard Wasserzeichen, Veröffentlichungen der Staatlichen Archivverwaltung Baden-Württemberg*, Die Wasserzeichenkartei Piccard im Hauptstaatsarchiv Stuttgart, t. 1–25, Stuttgart 1961–1997.

pod adresem: www.piccard-online.de [dostęp: 3.09.2020]). O wadze tego typu badań nie trzeba przypominać⁴¹. Wyzwania rzucane bibliotekom przez nowe technologie w XXI wieku skłaniają do refleksji nad możliwością cyfrowego udostępnienia obecnych na kartach kórnickich inkunabułów (i nie tylko) znaków wodnych. Zadanie to, chociaż stwarza istotne problemy natury technologicznej, nie jest niewykonalne, o czym świadczy udostępniona przez Koninklijke Bibliotheek w Hadze baza *Watermarks in Incunabula printed in the Low Countries* (WILC)⁴² czy *Watermarks in Incunabula printed in España*, opublikowana przez The Bernstain Consortium⁴³.

Naturalną konsekwencją rozpoczętych prac stanowi pojawienie się idei przygotowania nowego katalogu inkunabułów Biblioteki Kórnickiej. Udostępnione na platformie internetowej opisy poszczególnych jednostek inwentarzowych, jakkolwiek użyteczne, nie są w stanie całkowicie zastąpić katalogu publikowanego. Skłania do tego obserwowany na przestrzeni ostatnich lat w Europie i Polsce powrót do wydawania katalogów, powodowany wyraźną potrzebą aktualizacji ustaleń poprzedników, uzupełnienia ich o najnowsze wyniki badań⁴⁴. Realizacja tego przedsięwzięcia, zważywszy na jego interdyscyplinarność, wiązałaby się z koniecznością uzyskania kilkuletniego grantu badawczego oraz winna być poprzedzona namysłem nad kształtem samej publikacji. Interesującą propozycją, która wymyka się tradycyjnym ujęciom, jest *Katalog prvotisků Strahovské knihovny*

---

⁴¹ Zob. m.in. Peter Amelung, *Methoden zur Bestimmung und Datierung unfirmierter Inkunabeln*, [w:] *Buch und Text im 15. Jahrhundert. Book and Text in the Fifteenth Century. Arbeitsgespräch in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel vom 1. bis 3. März 1978*, Lotte Hellinga, Helmar Härtel, Hamburg 1981, s. 89–128; Theodor Gerardy, *Probleme der Wasserzeichenforschung*, „Papiergeschichte” 1959, nr 9, s. 66–73; Gerhard Piccard, *Die Wasserzeichenforschung als historische Hilfswissenschaft*, „Archivalische Zeitschrift” 1956, nr 52, s. 62–115, a także w j. polskim: Jadwiga Siniarska-Czaplicka, *Papier narzędziem badan księgoznawczych*, „Studia o Książce” 1970, nr 1, s. 77–92 oraz też, *Papier drukowy źródłem badań księgoznawczych*, [w:] *Dawna książka i kultura*, red. Stanisław Grzeszczuk, Alodia Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1975, s. 132–143.

⁴² Dostępna pod adresem: www.watermark.kb.nl [dostęp: 3.09.2020].

⁴³ Opublikowana na stronie: www.memoryofpaper.eu/BernsteinPortal/appl_start.disp [dostęp: 3.09.2020]. Portal ten udostępnia także obszerną, bo liczącą 31 000 tytułów bibliografię poświęconą wieloaspektowym badaniom nad papierem. Zob. również inne strony internetowe prezentujące reprodukcje znaków wodnych, ich lista znajduje się pod adresem: <http://watermark.kb.nl/page/index/title/Links> [dostęp: 3.09.2020].

⁴⁴ *Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu*, oprac. Wiesław Wydra, Poznań 2002; *Muzeum czarnej sztuki: katalog inkunabułów PAN Biblioteki Gdańskiej*, oprac. Beata Gryzio, Gdańsk 2012; *Katalog inkunabułów biblioteki PAU i PAN w Krakowie*, oprac. Teresa Dąbrowa [et al.], Kraków 2015. Ze starszych pozycji zob. *Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie*, oprac. Teresa Komenderowa, t. 1, cz. 1, Warszawa 1994; *Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*, oprac. Maria Strutyńska, Toruń 1995.

v Praze, opracowany przez Petra Voita⁴⁵. Bogato ilustrowane, wzbogacone o obszerną bibliografię wydawnictwo ma szansę wyznaczyć nowe kierunki kształtowania podobnych publikacji na następne dziesięciolecia.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne:

Księga Inwentarzowa, nr 1, *Inwentarz Inkunabułów Biblioteki Kórnickiej PAN*, BK,

Ks. Ubytków, BK nr 33.

Protokół szkrontrum przeprowadzonego w grudniu 1945 r. przez Dr Stanisława Bodniaka i Stanisławę Jasińską w zasobie inkunabułów Biblioteki Kórnickiej, [w:] *Protokoły kontroli zasobów Biblioteki Kórnickiej z lat 1945–1952*, cz. 1: *Dział Biblioteczny*, BK, AB 421a/1, nr 35.

Inkunabuły:

Ars notariatus, [Antverpen, Gov. Bac, ca 1496/98], BK, sygn. Inc.Qu.42.

Astesanus, *Summa de casibus conscientiae*, [Strassbourg, Io. Mentelin, non post 1473], BK, sygn. Inc.F.131b.

Biblia, cum glossa ordinaria Walafridi Strabonis aliorumque et interlineari Anselmi Lauduniensis, [Strassburg, R.-typ = Ad. Rusch pro Ant. Koberger, non post 1480], p. III, BK, sygn. Inc.F.87b.

Bonaventura S., *Opuscula*, t. 1–2, Strassburg, [Typ. Iordani = G. Husner], I) 1495, II) 18 XII 1495; BK, sygn. Inc.F.189/1-2.

Caesar I., *Comentarii de bello Gallico*, [Esslingen, K. Fyner lub Strassburg, H. Eggestein, 14]73, BK, sygn. Inc.F.116a.

(de) Burgo Sancti Sepulchri Dionysius., *Commentarii in Valerium Maximum*, [Strassburg, R.-typ = Ad. Rusch, non post 1475], BK, sygn. Inc.F.131a.

(de) Palude Petrus, *Sermones Thesauri novi de tempore*, Strassburg, [Typ. Paludani lub Typ. Vitas Patrum], 1483, BK, sygn. Inc.F.222.

Glogoviensis J., *Exercitum super omnes tractatus Parvorum logicalium Petri Hispani, cum textu*, Leipzig, Wolfgang Stöckel pro Io. Haller, 1500, BK, sygn. Inc.Qu.61a.

[Ioannes XXI], *De syncategorematis secundum doctrinam Thomae Aquinatis*, Wolfgang Stöckel, Leipzig 1500, BK, sygn. Inc.Qu.61b.

[Metensis J.], [(de) Gloria B.], *Turris Sapientiae*, s.n., s.l., [ca 1475]

- BK PAN, sygn. Inc.F.183A (Xyl. 2), var. C?,

- Bodleian Library, sygn. Xyl-25, var. C,

- Germanisches Nationalmuseum, Nürnberg, sygn. Inv. Nr. H 63, var. A,

- Universitätsbibliothek Tübingen, sygn. T-25, var. B.

Petrarca Franciscus., *Vita Iulii Caesaris*, [Esslingen, K. Fyner lub Strassburg, H. Eggestein, 14]73, BK, sygn. Inc.F. 116b.

Statuta provincialia Gnesnensia, [Strasburg, F. Ruch lub J. Prüss?, ca 1499], BK, sygn. Inc.Qu.35 (zagubiony).

⁴⁵ *Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze*, oprac. Peter Voit, Praha 2015.

Terencjusz, *Comoediae, cum directorio vocabulorum, glossa interlineari et commentis Aelii Donatii, Guidonis Iuvenalis et Iodoci Badii Ascensii. Recensio Ioannis Curti. – Vita Terentii*, Strassburg, Io. Grüninger, 1499; BK, sygn. Inc.F.162.

Katalogi drukowane

Bibliografia Polska, oprac. Karol Estreicher, t. XVII, Kraków 1899.

Blockbücher des Mittelalters. Bilderfolgen als Lektüre, Mainz 1991.

Briquet Charles-Moïse, *Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, t. 1–4, Leipzig 1923.

Catalogue of Books Printed in the Fifteenth Century Now in the Bodleian Library, oprac. Alan Coates, Kristian Jensen, Cristina Dondi, Bettia Wagner, Helen Dixon [et al.], t. 1, Nigel F. Palmer, Andrew Honey, *Blockbooks, Woodcut and Metalcut Single Sheets*, Oxford 2005.

Die Anfänge der europäische Druckgraphik. Holzschnitte des 15. Jahrhunderts und ihr Gebrauch, Peter Parshall, Rainer Schoch [et al.], Nürnberg 2005.

Husung Max J., *Die Drucker- und Verlegerzeichen Italiens im XV. Jahrhundert*, Monachium 1929.

Incunabula que in bibliothecis poloniae asservantur, red. Alodia Kawecka-Gryczowa, oprac. Maria Bohonos, Eliza Szandrowska, t. 1–2, Wrocław – Warszawa – Kraków 1970 oraz t. 3, oprac. Maria Bohonos, Michał Spandowski, Eliza Szandrowska, Wrocław – Warszawa – Kraków 1993.

Juchhoff Rudolf, *Drucker- und Verlegerzeichen des 15. Jahrhunderts in den Niederlanden, England, Spanien, Böhmen, Mähren und Polen*, Monachium 1927.

Katalog druków XV i XVI wieku w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie, oprac. Teresa Komenderowa, t. 1, cz. 1, Warszawa 1994.

Katalog inkunabułów biblioteki PAU i PAN w Krakowie, oprac. Teresa Dąbrowa [et al.], Kraków 2015.

Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu, oprac. Wiesław Wydra, Poznań 2002.

Katalog inkunabułów Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu, oprac. Maria Strutyńska, Toruń 1995.

Katalog prvotisků Strahovské knihovny v Praze, oprac. Peter Voit, Praha 2015/

Katalog XV-wiecznych rycin z kolekcji polskich, red. Waldemar Deluga, Kraków 2005.

Meyer Wilhelm J., *Die französischen Drucker- und Verlegerzeichen des XV. Jahrhunderts*, Monachium 1926.

Muzeum czarnej sztuki: katalog inkunabułów PAN Biblioteki Gdańskiej, oprac. Beata Gryzio, Gdańsk 2012.

Piccard Gerhard, *Piccard Wasserzeichen, Veröffentlichungen der Staatlichen Archivverwaltung Baden-Württemberg*, Die Wasserzeichenkartei Piccard im Hauptstaatsarchiv Stuttgart, t. 1–25, Stuttgart 1961–1997.

Schreiber, *Handbuch der Holtz- und Metalschnitte des XV. Jahrhunderts*, t. 4, Leipzig 1927.

Wiesiołowski Jacek, *Incunabuly Biblioteki Kórnickiej*, cz. 1: *Katalog „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej”* 1968, z. 9–10, s. 283.

Katalogi internetowe:

Watermarks in Incunabula printed in the Low Countries (WILC) – www.watermark.kb.nl.

Incunabula Short Title Catalogue. The international database of 15th-century European printing (ISTC) – https://data.cerl.org/istc/_search.

Gesamtkatalog der Wiegendrucke – <https://www.gesamtkatalogderwiegendrucke.de/>.

BSB-Ink – <https://inkunabeln.digitale-sammlungen.de/sucheEin.html>.

Briquet Online. Dictionnaire historique des filigranes – http://www.ksbm.oeaw.ac.at/_scripts/php/BR.php.

Watermarks in Incunabula printed in España – www.memoryofpaper.eu/BernsteinPortal/appl_start disp

Opracowania

- Ameisenowa Zofia, *Inkunabuły graficzne Biblioteki Jagiellońskiej*, „Exlibris” 1924, nr 6, s. 1–18.
- Amelung Peter, *Mentelin, Johannes (Hans)*, artykuł on-line na stronie *Deutsche Biographie*: <https://www.deutsche-biographie.de/gnd118783319>.
- Amelung Peter, *Methoden zur Bestimmung und Datierung unfirmierter Inkunabeln*, [w:] *Buch und Text im 15. Jahrhundert. Book and Text in the Fifteenth Century. Arbeitsgespräch in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel vom 1. bis 3. März 1978*, L. Hellinga, H. Härtel, Hamburg 1981, s. 89–128.
- Baumgart Jan, *Los bibliotek wielkopolskich w latach 1939–1945*, „Przegląd Zachodni” 1946, nr 2, s. 928–937.
- Clopper Lawrence M., *Inscribing Mentalities: Alan of Lille, The De Lisle Psalter Cherub, and Franciscan Meditation*, „Mindful Spirit in Late Medieval Literature”, s. 55–79.
- Encyklopedia książki*, red. Anna Żbikowska-Migoń, Maria Skalska-Zlat, t. 2, Wrocław 2017.
- Freeman Sandler Lucy, *The Psalter of Robert de Lisle in the British Library*, London 1999.
- Gerardy Theodor, *Probleme der Wasserzeichenforschung*, „Papiergeschichte” 1959, nr 9, s. 66–73.
- Goddu André L., *Consequences and conditional propositions in John of Glogovia's and Michael of Biestrzykowa's Commentaries on Peter of Spain and their possible influence on Nicholas Copernicus Jean de Glogów et Michel de Biestrzykowa*, „Archives d'Histoire doctrinale et littéraire du Moyen-Âge” 1995, nr 62, s. 137–188.
- Griese Sabine, *Text-Bilder und ihre Kontexte. Medilität und Materialität von Eiblatt-Holz- und Metallschnitten des 15. Jahrhunderts*, Zürich 2011.
- Griese Sabine, *Türme der Weisheit. Leseanweisung, Gebäudeallegorie, Tugendlehre*, [w:] *Belles Lettres. Les figures de l'écrit au Moyen Âge*, red. Marion Uhlig, Martin Rohde, współoprac. Luca Barbieri, Pauline Quarozz, Wiesbaden 2019.
- Kocowski Bronisław, *Drzeworytowe książki średniowiecza*, Wrocław 1974.
- Kocowski Bronisław, *Zadania i metody badań proveniencyjnych w zakresie starych druków*, „Przegląd Biblioteczny” 1951 nr 19, s. 72–84
- Korzon Krystyna, *Polskie biblioteki fundacyjne w okresie zaborów*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1981, z. 17, s. 255–261.
- Len Ryszard, *Inkunabuły graficzne Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu*, „Roczniki Biblioteczne” 2005, nr 49, s. 311–337.
- Łuczak Maria, *Biblioteka Kórnicka w okresie okupacji 1939–1945*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1976, z. 12, s. 177–189
- Łuczak Maria, *Wykaz strat wojennych z lat 1939–1945 w Bibliotece Kórnickiej*, „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej” 1978, z. 14, s. 181–194.
- Marciniak Anna, *Rola Tytusa i Jana Działyńskich w rozwoju ośrodka naukowego w Polsce*, Warszawa 1980.
- Merk Angelika, *Blockbücher des 15. Jahrhunderts: Artefakte des frühen Buchdrucks*, Berlin – Boston 2018.
- Murawska Krystyna, *Turris Sapientiae*, „Rocznik Historii Sztuki” 1992, nr 19, s. 65–100.
- Pearson David., *Provenance Research in Book History: A Handbook*, London 1994.

- Piccard Gerard, *Die Wasserzeichenforschung als historische Hilfswissenschaft*, „Archivalische Zeitschrift” 1956, nr 52, s. 62–115.
- Pidłyiczak-Majerowicz Maria, *Badania proveniencyjne w bibliotekach kościelnych*, „Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych” 2014, nr 38, s. 3–13.
- Pidłyiczak-Majerowicz Maria, *Rola badań proveniencyjnych dla poznania dziejów biblioteki*, [w:] *Materiały trzech międzynarodowych kongresów bibliotecznych. Księga Belarusa. Powjazz casou, Minsk 16–17 verasnja 2003 g.*, t. 2, Minsk 2005, s. 120–129
- Reske Christoph, *Rusch (Rischius, Ruscum), Adolph (Adolff, Adolffus, Adelphus)*, artykuł on-line na stronie *Deutsche Biographie*: <https://www.deutsche-biographie.de/sfz64587>.
- Sawicka Stanisława M., *Inkunabuly graficzne odnalezione w zbiorach Biblioteki Kapitulnej w Gnieźnie*, „Biuletyn Stowarzyszenia Sztuki i Kultury” 1935, nr 3(3).
- Seńko Władysław, *Wstęp do studiów nad Janem z Głogowa*, „Materiały i Studia Zakładu Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej” 1961, nr 1, s. 9–59.
- Siniarska-Czaplicka Jadwiga, *Papier drukowy źródłem badań księgoznawczych*, [w:] *Dawna księżka i kultura*, red. S. Grzeszczuk, A. Kawecka-Gryczowa, Wrocław 1975, s. 132–143.
- Siniarska-Czaplicka Jadwiga, *Papier narzędziem badań księgoznawczych*, „Studia o Książce” 1970, nr 1, s. 77–92.
- Sipyła Maria, *O metodzie badań proveniencyjnych starych druków*, „Z Badań Nad Polskimi Księgozbiorami Historycznymi” 1975, nr 1, s. 9–30.
- Spandowski Michał, *Polskie zbiory inkunabułów zniszczone, rozproszone i przemieszczone w czasie i w wyniku II wojny światowej*, „Roczniki Biblioteki Narodowej” 2013, nr 44, s. 27–39.
- Tondel Janusz, *Tegumentologia polska dzisiaj*, [w:] *Tegumentologia polska dzisiaj*, red. A. Wagner, Toruń 2015, s. 25–57.
- Wagner Arkadiusz, *Historyczno-artystyczny warsztat historyka książki w badaniach nad nowożytnym intrologatorstwem*, [w:] *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*, red. D. Kuźmina, Warszawa 2007, s. 109–119.

ABSTRACT

PAULINA GROBELNA-MAZUREK

INCUNABULA FROM THE KÓRNIK LIBRARY – THE CURRENT STATE AND RESEARCH PERSPECTIVES

The scope of the project carried out in the Kórnik Library in 2016–2019 included the set of incunabula kept in the facility. This paper sums up the works concerning this part of the book collection. The author presents new findings concerning the holdings, simultaneously indicating the need for further research on the oldest treasures of the European printing industry kept at the library established by Tytus Działyński.

Keywords: incunabula, single-leaf woodcut, block book, history of books, history of printing, 15th-century book